

JON MIRANDE EUSKALTZALE

J. M. Satrustegi

Mirande-ren egoera pertsonala kontuan izanik, *itxaropen* gutunak eta *etsipenezkoak* berezi nituen lehen bi emanaldietan. Gaurkoan euskararen kezka eta bere inguruko euskaltzaleen jokabidea nabarmentzen dira. Gerra osteko giroa.

Horrek ez du esan nahi arazo pertsonalak baztartzeko direnik. Euskaldun atzerriratu asko iritsi zen Parisera eta haiekilako harreman-eza nabarmentzen da, alde batetik. Euskal Herrira joan-etorriak egin zituen eta bere horien berri ematen du, noski. Izkribuen tankera ere pertsonala da eta beste pertsona askorekiko lokarri. Une batez, gutun osoa euskal idazleen helbidez betetako zerrenda gertatzen da; Tauer jaunak ikasi nahi dituen helbideak eskuratzen dizkio Parisetik zuberotarrak. Bakardadea, zabarkeria eta pobrezia aurkitu zituen euskal kulturaren alorrean.

Baina, denbora berean, euskara eta hizkuntza honen etorkizuna ikusten dira gai nagusi bilduma honetan. Erdaraz barrabarra ari diren euskaltzaleen joerak kezkatzen du. Mihiaz abertzale eta euskal aldizkari, liburu eta gure kulturarentzat laguntzarik eman nahi ez dutenekin sartzen da. Etorkizun iluna ikusten du gure mintzaira gaixoarentzat. Idealistak ez baino materialista hutsak omen zirela bere inguruan zebiltzen euskotarrak, salatzen du garbi.

Baina, bada beste aipamen interesgarririk Miranderen izkribuotan. Euskararen batasuna aipatzen du behin eta berriz. Krutwig jaunaren ildotik jarraituz, «Laphurtar klasikoa» ikusten du euskara batuaren eredu. Esan dezagun Arantzazun egon zela 1956-eko batzarrean eta jakingarria da horretaz ematen duen iritzia.

Nola nahi ere, zaila ikusten du batasunaren etorkizuna. Azpilana salatzen du eta ez zebilen bere aburuetan hain gaizki.

Eskutitz hauetan, bestalde, une hartako euskal idazleen munduan zebilen pertsona askoren izenak agertzen dira. Batzuren laudorioa egiten du eta besteena isiltzen. Hor ikusten da nortzuekin izan zituen harreman nagusiak.

Eskuartearen zituen idazlanen informazioa ere aipagarria da, argibide onik ematen baitu.

Hizkuntza eta euskal literaturari buruz gutun hauek ematen dituzten berriak ikusirik, Miranderen euskaltzaletasuna iduri zait bilduma honentzat izenburu egokia.

F. Krutwig atzerriratzearen arrazoi simple hau ematen du lehen gutun honetan: «Euskaltzaindiko hitzaldi batean Eleizgizon erdalzaleak gogorki zirikatu zituelako», alegia. Eleizaren botere eta polizia beldurgarria!!

Paris'en, 10-IX-52.

Adiskide maitea!

Zuk eskatu bezela, zure idazkia Villasante Kortabitarte Aitari bidali diot, idatz-utsak zuzendu ondoren. Bere lana jaso orduko, zuri igorriko dizut.

Nik ere Aita orren eta bere eskolakoan aleginak euskerari buruz, arduraz segitzen ditut. Krutwig'tar

F. K.'en ezagutzea egin dut Andimaren baitan. Euskadi'tik aldegin bear izan du, bere Euskaltzaindiko itzaldi batean Eleiz-gizon erdalzaleak gogorki zirikatatu zituelako. Orain Paris ontan bizi da, erbestean. Ea asmo baterat elduko geran, Andima, bera eta ni, euskeraren onetan zerbait egiteko.

Aspaldi ontan ez dut euskal-arloan lantze aundirik egin. Zalantzan eta ezbaian nago, zein euskalki aukera bear dugun problema ortan. Egan aldizkari-txoan ene poema bat argitarazi zuten: «Nil igitur mors est», alegia, laburdieraz egina. Buddhista-kutsua dauka, guti edo asko... «Arauz gaindiko Ezagumenaz» amaituxe dut; oraindik ez dut garbitan jarri, ordea, non argitaraz ez bait-dakit. Jakintza-agerkari bat falta edo ments dugu, Euzko Gogoia litterature-rako asko egoki dan arren.

Andima'k egun auetan erantzun omen dizu, berak esan didanez.

Marranta gaitz bat bildu dut, emengo eguraldi aldakorra dala bide. Gaur egun laru eta euritsua; udazkenekoa, ots.

Zure berrien aiduru nagola, ene gutuntxo au bukatzen dizut aldi ontako.

Ene agurrik adiskidetsuenak ar itzazu. Jon Mirande.

Idazlearen langaia hizkuntza da eta oztopo asko aurkitzen zuen euskaldunak bere mintzairan. Batasunaren kezka kaleraturik zegoen 1952-an gizon argien artean. Baina, era berean, bidea ez zen erraza ikusten, Jon Mirande zenaren hitzak lekuko.

Berrogeita hamar urteren buruan euskara batuaren aurre-historia xume hau oso jakingarria deritzat.

Parisen 22-X-52.

Adiskide maitea!

Zuk galdegin zenuen Villasante Cortabitarte Aitaren lana (*En torno al problema del vascuence*) akitua omen da, berak idatzi didanaz. Aren orde, bertze bat igorri dit, problema bera aipatzen duena: nire eskutitz onekin doakizu, eta nai zenituen zeapenak bertan edirengo dituzulakotan nago.

Ezin uka dezakegu Villasante-k eta Krutwig-ek arrazoin andia dutela, maiz beren erranetan. Nik ere asi gogo dut «laphurtar klassikoz» idazten, bainan Zaitegi-ri eta E.G.-ko lankideei gaitzituko zaiela beldur naiz. Ez genuke, ordea, ain gaitzikor izan bear, Euskeraren etorkizuna delarik kontuan. Bazterrik gabeko purismoak kalte andia eragiten dio gure idazkerari ulert-ezina biurtzen du-ta askotan; eta bertzalde, syntaxian eta phonetikan, iparreko euskalkiak, ez soilik «klassikoago», bainan aberatsago ere dira, ezen-ez Gipuzkera. Bainan oraiko idazle ongeienek, giputzeraz idazteko joera artu dute, eta ez dukete utziko nai..., buru-gogor bai gera Euskaldunok... Beranduarekin igortzen dizut, Andima-ren bi-tartez bidali bai-dit Villasante Aitak.

Zure idazki batean «Iratzeder» izenordeko poeta-ren izena eskatzen zinidan. Ona nola deitzen den: Jean DIHARCE; erlisionean: Aita Xabier.

Krutwig Parisen da orain, bere akademiako itzaldia dela kausa. Maiz elkar ikusten dugu, eta euskara ta Euskalerrriaren alde zinez lan egiteko gertu dela dirudi.

Zuberoko Euskalkia ikasten asi al zera? Datorren eskutitza edo «güthüna» izkelgi ortan idatziko dizut

nai ba duzu? Daukat Euskera Batuaeren orthographia Zuberotarren mingapena erakusterako egokitu bear genekela, nola ere bait.

Izan ontsa bertze berriz arte ene adiskide maite ori.

Zure

Jon Mirande

«Nork-idazki-geiagokan» irabazi duzun saria gatik, ene zorionak ar itzazu.

Zuberotarrez, edo zuberoraz berak dioen bezala, gutun bi idatzi zizkion Prahako euskaltzaleari. Miranderen izkribuek haserrea sortu ohi zuten askotan, eta Abandoko euskotarrak ditu oraikoa partida. Edozein ezkertiarrek Eleiza erasotzeko duen berezko buldari uko egin gabe, noski.

Bere eskualdeko mintzairaren etorkizuna txarra zela, ezin du ukatu; baina ez beste lurraldeetako baina txarrago, berak dioenez. Askoren gaitza, nunbait, gaitz erdi.

Jakintza-aldizkari berri baten ametsa agertzen du 1953-an.

Parisen, 11-XII-52.

Adiskide maitia!

Hitzaman bezala, güthün hau Ziberutarrez izkibazten dereizüt; aisa enthelegatüko düzüla uste dit.

Azken «Euzko Deya».n zure lanttua irakurri dit; ederki ari zitzeikü üskaraz, geruago eta hobekiago...

Abandotarraren artiklia ere irakurri dit, bena harekilan enüzü akort eta arrapostü egin gei diot. Us-

kaldüinak oro garbi eta xâhü bizi ba dira, hobe! bena horrek üskararen problemareki zer-ikhusirik eztizü. Ene ustez, üskaldiin nazionalismoa eta üskaltzaletarziña bethi'ta bethi errelisioniarekin edo moralarekin identifikatüz, deüs eztizügü irabaziko. Khiristi eta ohidüra hunetako egin bite, bai, Uskaldüinak, bena beren herriaren althe zerbait egin nahi dienian, Uskadi-ren problema errelisioneakua eztela orhit bite! Frantzia eta Espaiña bi herri katholiko dütiüzü eta halerik ere, züzenik gabe beren esküpeko begiratzen gitizie, eta Erromako Aita Sainiak sekülan eztitizü horrengatik kundenatu...

Andima-ren ganik jakin dit Egüberri (Nathibitate)ko Irizar adiskidiari izkibatu nahi derozüla. Huna haren züzenbidia (adreza):

«Miracielos a Hospital N.º 87-4.º Caracas (Venezuela)».

Nik ere Nathibitate alagera bat eta Urthe berri hun bat, oraindanik zuri eta zure emaztiari suhetatzen dereitziat...

Eta ürrhentzeko, har itzazü, ene adiskide maitia, ene Ziberutar goraintzi hoberenak.

Johañe Mirandek.

OARRAK:

- 1) R samurra geienetan ez dugu batere oguzten.
- 2) bi vokalen artean, s sonorizatzen da, eta ia fr. j bezala oguzten da.
- 3) â = sudurretiko a, bainan nasalizazioea ez da «an» frantzesean bezin andi.
- 4) Unitivua, ki, kin, kila eta kilan lazuz atzizkien bidez esaten dugu. Azken biak emphatiko dira.
- 5) Zuberotarrek, intensitate-mintzor bat darabilgu; geienetan antepenultiman erorten da, e.g. hitzáman bezála güthün hau zibeutárrez e.a.

Parisen, 8-III-53.

Adiskide maitea

Barka nazazu ainbat luzatu baitut zure azken idazkiari erantzutea. Pozik ikusi dut Zuberoko euskalkia ikasten asi zerala. Zoritxarrez! liburu guti irartzen dira Zuberoaraz eta zail izanen zaizu ikasketan iarraitzea. Askotan esaten da —Zuberotar ez direnek esaten dute— Euskara galtzen ari dela Zuberoan. Nire ustez, ez da bertze euskalerrietan baino galtzenago ari nire errian, bainan Zuberotarrek zaletasun guti dute euskaraz irakurtzerako edo idazterako, naiz geienetan beren ama-izkuntzan itzezin duten beti.

Euskarazko lan berririk asko ez dut egin —ni ere Zuberotar idiosynkrsiaren alperkeriak io nauelako noski. Gainera, aspaldi da Euzko Gogoa ez dela argitaratu eta bertze euskal-aldizkaririk ez izaki, ez dakit nire idazlanak non agertaraz, idazten ba dut ere. Nire gardiz, iakintza-agerkari bat antolatu bear genuke euskaltzaleok «Eusko Jakintza»-ren antzeko, bainan dena euskaraz...

Itzulpenak. Norbert Tauer-i idazle txekoen itzulpenak eskatzen dizkio: «euskal kultura urria zabalduko da, beste errien kultura ondasunak txertatzen zaizkiolarik».

Gizon eztabaidatua izan zen Mirande, baina ez zuen polemikak beldurtzen; behar zuen polemika bere bakardadearen betegarri. Eraso bat jasaiten duen denbora berean, istilu berriak sor ditzakeen beste lan bat egiten ari dela aitortzen du.

Paristik, Orrillaren 31an (1953).

Adiskide maite orri, agur!

Esker mila zure eskutitz eta argazkia gatik. Nik ere enea igortzen dizut: zatar xamarra dala beldur naiz, baiñan beste obeagorik ez dut, eta...

Beti ain euskaltzale sutsua zerala ikusita asko pozten naiz. Geroago ta beteago zaitugu euskera erabiltzean —lausengurik batere gabe diot— ta ondo litzake txekeratiko beste itzulpenik idatz zenezan gure euskal-aldizkarietarako. Euskal-kultura urria zabalduko da, beste errien kultur-ondasunak txertatzen zaizkiolarik.

«Laphurtar Klassikoa» ren auziari, zer deritzazu? Nik uste dut izkuntza ori onartu bear genukela idazkuntzarako euskalkitzat. Baiñan idazle askok —geienek— gogor egiten diote asmo orri; orrengatik nik bietara idazteko oitura artu dut: lan batzuk Gipuzkera osotuz, bestetzuk (batez ere olerti-lanak) L.K.'z egiten ditut. Gaiñera, uste dut Laphurtar Klasiko zale zenbaitzuk urrunago doazela atzerritar-itzak jasaitean. Euskerak egokitasun andia dauka itz-be-

rriak eratzerako ta bere egokitasun ortaz baliatu bear gera.

«Euzko-Deyan» argitarazi nuen artikulutxo batek eztabaida gotorra sortu zuen. Eliza gogorki samar zirikatzen nuelako artan...

Alta, mingarri zait esatea baiñan egia da: oraingo Apaiz asko («obispuetaz» ez mintzatzeko) euskeraren ta, batik bat, Euskadiren askatasunaren etsai gertatzen dira. Gure zoritxarra da, bai ezkertarrak bai eskubitarrak gure aurkako izatea... Guztiak euskaldungoaren etsai ditugunezkeru, Euskaldunak gogorrago ta indarzaleago izan bear dukegula irudi zait, etorriko diran guduetan garaile ateratzekotan. Orrengatik beste artikululu bat idatzi berri dut (Euzko Deyarako, pentsatzen dut) «Izan basa...» tituluduna (Irizartar Peli'ren «Izan gizon»'ak gogoratuz) ta onek ere zarata asko sortuko duela uste dut... Bainan eztabaidak gauza onak dira, einbatetaraño, erri bat bizirik dagoela erakusten dute ta.

Beste berriz arteo, onar itzazu, adiskide on orrek, nire euskal goraintzirik oberenak. Mirande-tar Jon.

Bat-batean hodeiak Miranderen aburuetan. Euskara ta euskaltzaletasuna aitzakitizat harturik, herri baten heriotza sumatzen du azken gabeko gau luzean. Folklorekeria salatzen du abertzaleen joera antzuan. Sagardotegietako euskaltzaletasuna: «Izugarrizkoa da gure ez-axola eta zabarkeria geure herri eta hizkuntzen eretzean. *Hitzetan eder, eginetan lander*».

Ekaitzaren erdian argi izpiren bat edo beste: Espainian zehar egindako ibilaldia eta Jakintza-aldizkaria argitaratzeko asmoa.

Paristik, Buruilaren 6-an (1953).

Adiskide maitea!

Zure karta herenegun hartu dut, mila esker zure berriengatik. Nik lanarteak Espainian iragan ditut, Madrillen eta Andaluzian. Handik landa aste bi eman ditut Gipuzkoan eta Zuberoan.

Donostian Etxaide euskal-idazle gaztea ikhusi nuen. Berak egindako liburu bat eman zerautan, zuri Paristik igortekotz («Alos Torrea» du izena). Hala egin dut, eta oraingo ukhanik duzulakotan nago?

Euskaldunen artean, ezer ez berririk. Gipuzkoako abertzale andana bat ikhustatu ditut; baiñan ez dute gauza handirik egiten, sagardo edateaz eta abertzaleki kantatzeaz bertzerik... Nahi dut zail dela alhor politikoa zer baiten egitea. Euskal kulturaren alhorrean, bederen, zer-edo-zer antola dezakete. Izugarrikoa da gure ez-axola eta zabarkeria geure herri ta hizkuntzen eretzean... Hemengo Euskaldunen artean ere, berdintsu da: hitzetan eder eginetan lander gara, nahiz Monzon'dar Telesphoro'k bertzera erran.

Andima atzo arratsaldean ikhusi dut, eta Krutwig (hau duzu «Laphurtar Klassikoaren» asmatzaile ta aldezelea) aurrengo astean ikhusi nuen. Jakintzazko euskal-aldizkari bat irazan nahi genduke, hortarakotz behar den dirua jasoten badugu behintzat. Ez dakit, ordea, lankhideak non aurkhituko ditugun, benetako jakintza erakhutsi gura baitugu gure agerkari horretan.

Zure berri xehegoen haiduru gelditzen naizela, har itzazu, adiskide maite horrek, ene egurrik eta goraintzirik hoberenak.

Mirandetar Jon.

(Eskuthitz haur aiphatu Laphurtar Klassikoa idatzi dut, nolakoa den ikhus dezazuntzat).

Tauer jaunak harreman berriak nahi ditu euskaltzaleen artean eta helbideak Miranderi eskatzen dizkio. Zailtasun haundiak eta arriskua sortzen zituen orduan euskaltzaleen artean. Zerrendan diren gehienak elizgizonak. Historia. Oskarbi eta bero denean edozein doa hondartzara; ekaizpean aterkirik gabe bustitzea da zaletsunaren neurria.

Paristik, 5-IV-54.

Adiskide maitea!

Zure idazkia Aita Mitxelena-ri eldu-arazi nion; eta zuk galdegin zuzenbideak Louis Dassance-k —Euskaltzaleen Biltzar-aren buruzagiak— igorri berri dizkit. Ona dituzu:

- 1) *P. Larzabal, Curé de Socoa, par Ciboure B.P.*
- 2) *Paul Guilsou (apheza) Professeur au Collège de Hasparren B.P.*
- 3) *P. Ithurrealde = Pierre Lafitte, apheza, Professeur au Petit Séminaire d'Ustaritz, B.P.*
- 4) *Arnaud Etchart, Conseiller Général, Lescar, B.P.*
- 5) *Mme. Gil Reicher, villa Saint Henri, allée des Chênes, Arcachon (Landes).*
- 6) *R. Idieder, apheza, 9, rue des Prébendés, Bayonne, B.P.*
- 7) *André Tournier, 4, allées Bouffers, Bayonne, B.P.*
- 8) *Zephuru = Abbé Sauveur Arotçarena, évêché, Bayonne.*
- 9) *Berriz arte = abbé Léon, Curé-Doyen d'Ustaritz, B.P.*

10) *Ikhertzalea: askoren izen-ordea izan omen da; ala nola: abbé Lassalle, professeur au Pt. Séminaire d'Ustaritz,*

Chanoine Eppherre, aumônier, St. Bernard, Bayonne (B.P.).

eta beste...

L. Dassance'k goraintzi asko igortzen dizu, bai eta barkatzeko eskatzen, zure eskutitz zenbait erantzun gaberik utzi ba ditu.

Andima'ren eskutitz bat artu dut, dirala egun zenbait. Asko pozik dago an, Zaitegi'rekin, eta egingai ederrak ditu euskerari buruz. Gero ikusiko zer aterako...

Besterik gabe bukatzen dut emen nire gutun laburtxo au.

Ene adiskide-agurrik onenak ar itzazu, eta berriz arte.

Mirande'tar Jon.

Euskararen etorkizunari buruz iritziak agertzen dituen gutun luze eta mamitsua dator hurrena. Garbizalekeria arbuaitzen duen neurri berean, kulturgaietarako hitz berrien beharra ikusten du euskararentzat. Behin eta berriz ados dator puntu honetan Krutwig-ekin.

Europako herrien elkartasuna egin nahi zela esatean, itxaropen-eza agertzen du berak; erdalduntzen doan Euskadi honen baitan duen fidantzia bezain eskasa. «Gauza its eta gordinak esan ditut, dio, eta barka iezadazu».

Parisen, 17-V-54.

Adiskide maitea!

Zure azken bi idazkiei erantzutera natorkizu. Euzko Gogoa'ko idazleen izen ta zuzenbideak Andimari galdegin dizkiot; berak bidaliko dizkizu agian.

Neronek ez dut E.G. aspaldi ontan artu; ba dakit nire lan batzu artan argitaratu izan dirala azken zenbakietan, bai eta nire adiskide Krutwig'tar F.K. arenak ere. Ain zuzen ere, Krutwig atzo arratsaldean ikusi dut; aren erantzunik artu ez zenuela esan diot; erantzun zizula esan dit, ordea. Aren eskutitza galduko zan edo; dana dala, berriz ere idatziko dizula uste dut. Aita ez du Austriakoa, baizik Doitxerrikoa (ez naiz oroitzen zein tokitako). Bera oso euskaltzale sutua izan da; dakizun bezala, Lapurdi'ko euskararen aldeze da, euskal idazkuntzarako eta nire aburuz, zuzen dago ortan (naiz ez naizen aren iritzi guztiekin erabat) Lapurdi'koak, edo beintzat lapurdieraz mintzatzaile baitziran gure lenagoko idazle andi geienak a.n. Axular, Sara'ko Etxeberri, Leizarraga (Testamentu Berriaren itzultzailea) eta beste asko. Bai eta Oihenart gure poeta andienak ere ia laburdieraz idazten zuen, naiz Zuberotarra izan. Emeki-emekei uster a etorri naiz oriek ditugula euskaltzale goienak, eta eredugarrienak; oraingo idazleek gai edo tema asko geiago erabilten ditugu, jakina. Baina gure izkuntzak ez du aienaren indarra, ez eta ederra ere. Baserritar usaina dario beti, eta baserritarrak bearezko ta onuragarri ditugu gure endaren berezitasunaren zaintzeko; baina ez kultura-lanik egiteko. Gañera, Arana-Goiri'tar Sabin'en eskolakoek «euskera garbia» baizik ez dute erabili nai (linguistak ez diralako, ez dakuste garbi diralakoan erabilten dituzten itzetarik, erdiak latinetik datozela/bai eta keltararik; zenbait germanararik/ a.n. jai, alai, gudu eta 100-ta beste) baina izkuntza landu guztiek kulturarrietako itzak erabilten dituzte beldurrik gabe, ots, grek-latin itzak, bai eta inglerari, frantzesari edo doi-

txerari jasandako itz oraindarrak ere. Krutwig'ek orrelako kultura-itzak guk ere onartu bear ditugula gure itz-altxorrean dio; eta orrengatik euskal integristak aren aurka jazarri dira. Euskal integrista oiek beren baserritar euskararekin gauza bakun batzuei buruz idatz dezakete, jakiña; bainan nola idatz jakintza-edo tekhnika gaietaz nekazari batek bere sorolanetarako usatzen dituen termin berekin?? Dana da, Krutwig'ek atera aburuak, beste Euskaldunek ez dituzte onartu. Oso gogo-ertsiak baidira Euskaldunak, batez ere arrotz-errietan ibili izan ez direnak.

Eta arrotz-errietan ibili direnek, geienetan beren euskalduntasuna galtzen dute... Au da «cercle vicieux» itzur-ezin bat!

Hilckman jauna adiskide dut (Aste zenbait igaro izan ditut aren etxean Mainz-en, orain dirala 45 urte) eta pozten naiz arekin idazketan ari zirala jakinik.

«Union Fédérale des Communautés Européennes» ezagutzen dut; arren aldizkari bat jaso dut ere, bainan ez dut dalako batasun orren lanean itxaropen andirik ipinten. Egia esan: ez dut itxaropen andirik Euskadi-ren etorkizunari buruz; nire ustez Euskaldunak aberri eta enda bezala galtzen ari gara —eta ori ez da bakarrik Franco-ren obenez Frantziako Euskaldunak ere galtzori berean baitaude; bai eta Francozaleen gandik igesi egindako Euskal-abertzaleek ere erdalduntzen baitira, naiz ezerk ez ditu ortara beartzen. Gauza berdina gertatzen da Bretoinekin —egia da Frantziak gogorki eta ankerki erabili dituela Bretoin abertzale gutiak «naziak» ziralakoan (!) bainan nire ustez, bi populu oik, Euskaldunak eta Bretoinak, galtzen ari dira ala bearrez, enda bezala ez diralako egoki estatu eta nazione bat egiteko. Gauza its ta gordinak esan ditut eta barka iezadazu; bainan, Ortega y Gasset-ek bezala nik uste dut «que la mejor manera de salvarse es abrir bien los ojos para ver las cosas claras».

Zurekin biotz-biotzez

Jon Mirande.

Parisko hiria basamortu gertatu zitzaion Miranderi. Harreman gutxi zuen euskaldunekin; bakardadea zuen bizilagun. Egoera honetan benetan mingarri gertatu zitzaion 1954.eko «Euskararen eguna», ez baitzuten gonbidatu. Edontziaren neurria gainditu zuen ur-tantoa izan zen, eta ez zuen irentsi ahal izan: «Dantzari edo politikero batek beti ere garrantzi geiago eukiko du euskaldunen artean, euskararen alde lanegin nai duenak baño». Geroztik ez du ezer jakin nahi euskaldunekin. Keltari lotzen zaio, «Euskaldunek baño zentzu askoz geiago daukate kulturaren problemenez, eta balio du aiekin lan egitea ezen-ez ene erritarrekin».

Euskaldunek hotsa eta hitzak bai, eta laguntza gutxi eskal kultura bultzatzeko, berak zioenez.

Parisen, 1954-gneko Abenduaren 13-an.

Adiskide mina,

Esker mila zure azken gutuna gatik, bai eta atzo eldu zaitan zure Gabon-txartela gatik ere. Neuk ere zorionik onenak opa dizkizut Gabonerako ta Urte-Berrirako.

Naigabeturik irakurri dut ez zaudela egokiera onean bizipidearen aldetik, agian zure bulego berrian laket izango zara?

Orain dala amar bat egun «Euskararen Eguna» zuten Parisko euskaldunek. Ni ez naiz an izan, ez bainekian ba zenik ere iñork ez naualako gombidatu. Ulertu bear dezu nire samintasuna euskaltzaletasun ta abertzaletasunari buruz. Ba dira orain Zazpi-zortzi urte nire kemenik geiena euskeraren kausari; zuk orain bezela, nik ere zailtasun andiak izan ditut ene lantokian, eta beste sailetan. Orain ongi dakust nire aleginak alper izan dirala: Euskaldunen artean dantzari edo politikero batek beti ere garrantzi geiago eukiko du kulturaren alde lanegin nai duenak baño. Ez du beraz balio alper lanean jarraitu dezadan; bakarrik ba nengo bestera litzake; bañan nire aita-ama

zartuak lagundu bear ditut orain, eta zoritxarrez, familia oso txiroa gara...

Diozu «euskaldun abertzale geienak atzerrian bizi dirala ateka txarrean». Ez dakit, ba. Dana dala, Parisen, eta Frantzian bizi diren abertzale aipatu geienak ezagutzen ditut, eta segur izan zaite nire egokiera minarekin alda nezakela!

Fidantza pixka bat Euskaldunen baitan gelditu zaitano, guti edo asko lan egiten jarraitu dut. Orain, damu dut esatea fidantza galdu dedala. Diozu: nire indarra lenbizikoan euskarari eskeiñi bear diodala, keltalaritzan ekiteko orde. Naturalago litzake, bear bada; keltak ordea, Euskaldunek baño zentzu askoz geiago daukate kulturaren problementzat, eta balioago du aiekin lan egitea, ezen-ez ene erritarrekin. Delako «abertzaleak» eta «euskaltzaleak» oiuka daude beti gure arbasoen izkuntza paregabea salbatu bear dugula otsez; bañan zerbait eskatzen diezunean, naiz izparringi bat, naiz euskal liburuak argitarazteko, naiz kultura —edo jakintza— batasun bat antolatze-ko, orduan ez dute lagundu nai, ez beren diruz ez eta beren lan-egiteaz ere. Ez dakit nondik, eta nola, idealista batzuentzat edukiten diren atzerrian; nik beintzat materialistarik osoenak arkitu ditut, orain arte, gutxiz-geienak.

Ona emen Gallastegi-tar Peli-ren zuzenbidea: 2, St. Stephen's Green, Dublin, Eire.

«Gero» ren ediziño berria jaso dut. Zoritxarrez, editoreek Axular-en idazkera aldatu nai izan dute, h-ak kenduz e.a. eta orrengatik, balio guti du euskaltzale jakintsuentzat.

Ontan amaituko dut ene eskutitz au. Barkatu, arren, ene itz samiñak, bañan ene etsipena ulertuko duzu noski.

Berriz ere, Gabon zoriontsu bat eta Urte berri on bat opa dizkizut, eta alaber zure sendiari ere.

Jon Mirande.

Etendura erabatekoa izan zen. Ez du euskaldunekin harremanik: «egia esan, ez ditut orain sarritan ikusten azkeneko konturatu bainaiz itzetan baizik ez zirala euskaltzale ta aberetzale». Bakardadea du olerkigintzaren lagungarri bakarra.

Euskal Herriko berrietan EGAN aldizkaria du azken lotura eta Zarathustraren lanen bat itzuli nahian zebilen 1955-ean.

Parisen, 55-III-29.

Adiskide laztana!

Eskerrik asko zure azkenengo idazkia gatik eta barkatu lenago ez ba dizut erantzun.

Ez da berri aundirik uri ontako Euskaldunen artean, nik dakidanaz beintzat. Egia esan, ez ditut orain sarritan ikusten azkeneko konturatu bainaiz itzetan baizik ez zirala euskaltzale ta abertzale. Orrengatik ez naiz geiago aekin ibiltzen eta bakarrik egonaz, asti geiago ba dut elertiko lanetarako. Euzko-Gogoarako dut geien idazten: artikulu luzetxo bat ondu dut Irlandako izkuntza-auziaz. Ez dut oraindik dana bukaturik jakintzako lana izan dadin nai izan dudalako, eta billaketa asko egin bearrean nago liburuetan eta idazki zaarretan.

Artikuluaren apaingarri, edo argigarri bezela itzulpen batzuk ere agertaraziko ditut: gaelera zaarretiko, artekotik eta berritikoak.

Egan-en ere idazlantxo zembait publikatuko dizkidatela uste dut. Munro edo Saki luma-izenaz obeto ezagutua dan Engelandar idazle humoristaren ipuin bat itzuli dut, eta gainera olerki batzuk ere bidali

dizkiot Luis Michelena-ri aldizkari ortan eman ditzan nai ba du.

Andima-ren izparrak maiz asko elduten zaizkit, bai eta Irizartar Peli-ren alabarenak: guztiak ondo diraute, bakoitzaren tokietan.

Ez naiz arritzen ez Krutwig-en, ez Gallastegi-ren gandik erantzunik ez izateaz. Parisen zegola ia astero ikusi oi nuen Krutwig, orain dala urterdia, Alemaniara joan zan eta arrezkero ez dut ezer entzun aren gandik, eta aren zuzenbidea ere ez dut ezagutzen. Gallastegitarrak maiz ikusi nituen Eiren nengoe-larik, bainan geroztik ez didate ez bein baizik ere idatzi. Orrelako da Euskaldunen tankera...

Bertze idazlanik aunitz ba nituen asiak, ala nola Zarathustraren itzulpen bat, heraldikaren gaineko istudio bat, poema e. a. bainan ez ditut amaitzen eusko-aldizkariak ez dituztelako noski argitaratuko. Al dirua ba neuka neronek neure aldizkaria agerteraziko nuke, eta artan nire, eta beste idazle gazteen saioak eman aalko nituke. Bainan amets bat baizik ez da ori.

Txit pozgarri da Seminario de Filologia Vasca eraiki dutela Giputzek, eta Luis Michelena gazteak lan onik egingo duela artan, eta egineraziko diola, uste dut. Gutxi dira nire erritarren artean gizon orrek bezela egiazko jakintzaren zentzua daukatenak.

Besterik gabe nire eskutitz kaskar au amaitzera noa, nire euskal-agurrik amultsuenak igortzen dizkizudalarik adiskide maite orri.

Jon Mirande.

Eroria, nehoren sostengurik gabe, honela mintzo da 1956-an: «bakoitzak bere problemak dauzka eta bakarrik aek askatzen saiatu bear da al badezake».

Ongi deritzaio Arantzazuko batzarrean hasitako lana. «Ala ere, euskaltzale andi-andiak omen diran batzuek gogorki baño gogorkiago jorrratzen dituzte Euskaltzaindikoak, erriketako zioak direla kausa. Bañan sekula ez da batasunik izan euskaldunen artean, eta ez det uste sekula izan ditekenik».

1956-12-13.

Adiskide maitea,

Eskerrik asko gaur iritxi zaitan zure Gabon-txartela gatik. Nik ere Eguberri alaiak eta urte berri zoriontsu bat opa dizkizut. Agian munduko gertari negargarriok bakean bizi izaten utziko digute erri guztiai!

Barkatu otoi, lenago ez ba dizut berririk eman. Ba dakit aspaldi onetan erantzun baten zorretan nintzaizuna, bañan alde batetik eguneroko egingoak dirala, bestetik alperkeria, egunak eta illak utzi ditut igarotzen zuri idatzi gabeen...

Itxaropen det ongi zaudela gogoz eta osasunez. Ni neu osasun onean nago orain artean, ene ama ordega gaizki dabil alde ortatik, aspaldian, eta kezkatua nago orrengatik. Gogoz, berriz, aitortu bear det erorita aurkitzen naizela, ene bizimoduko baldintzak ez diralako nai nitukean bezala; ez urbildik ere. Bañan bakoitzak bere problemak dauzka, eta bakarrik aek azkatzen saiatu bear da, al ba dezake...

Amabost bat egun igaro nituen Euskalerrian azkenengo udaran (Gipuzkoan, Nafarroan eta Zuberoan) eta jende ezagunik eta ez ezagunik asko ikusi nituen an. Ba dirudi euskeraren arloan zer edo zer egiten ari dirala mendiz bestaldeko Euskalerrietan (gure alderdian berriz ia ezer ez da egiten ez izkuntzaren ez eta erriaren alde, eta egiten duten apur ura ere, obe litzake askoz ere ez ba lute egiten!). Arantzazun izan nintzan, Euskaltzaindiak antolaturiko euskal-ikerkuntzako batzarrean. Batere gutxiesgarri ez dan lana bururatzen du orain Euskaltzaindi orrek —edo beintzat Zaindiko sail bat dan «Urkixo-tar Jul» Euskal-Mintegiak. Ala ere, euskaltzale andi-andiak omen diran batzuek gogorki baño gogorkiago jorratzen dituzte Euskaltzaindikoak, erriketako zioak dirala kausa. Bañan sekula ez da batasunik izan Euskaldunen artean, eta ez det uste sekula izan ditekenik.

Nik lan kaskar batzuk idatzi ditut azkenengo illabetetan Euskaltzale zenbaitek eskatu zizkidatelako. Orain, berriz, ez det berririk eia noiz argitara eraziko dituzten, edo argitara eraziko dituztenentz ere. Gauzak orrela izanez, gelditu naiz idaztetik, lenengo idazlanak publikatzen ez diran artean.

Andimaren berririk ba al dezu? Nik ez. Irizar-tar Miren Gurutzek idatzi berri dit Venezuelako Euskaldunen izparrak emanaz.

Ene goraintzirik amultsuenak ar itzazu adiskide on orrek.

J. Mirande.

2-9-57.

Adiskide maitea,

Eskerrik asko zure azkenengo eskutitza gatik, bai eta zure lan-artetik igorri didazun karta gatik ere. Barkatu ez ba nion eskutitzari erantzun. Aunitz lanpetua izan naiz: ama berriz ere gaxorik izan det eta gaiñera, neronek ere ez-ontsa bat jasan bear izan det.

Andimaren berriak artu berri ditut — Venezuelan dago beti; (in)guru bat egin nai luke Frantzian (...) Europan baina ez daki oraindik (...) aal izango duen.

Beste iñoren berririk ez (...) unen artetik alegia (...) arrotzen ari zaizkit ene lenagoko «aberkideak...». Orain, erabaki det euskaltzaletasuna, edo obeki esan, euskaltzaleen batasuna uztea, zio askoren gatik. Ez det beraz ezer idatziko, edo bereren argitara emango Euskeraz.

Lan-arteak datorren illabetean dituk nik. Ez dakit zer egingo dedan, nora joango naizen; dana dala, ez naiz aurten Euskalerrira joango. Bear bada, Parisen egongo naiz.

Zure berri onen zai nagola ar itzazu, adiskide maite orrek, ene goraintzirik onenak.

Jon Mirande.

(hemen eskutitzaren zati bat falta zait). Tauer.

1959

Ene adiskide maitea,

Esker mila zure eskutitza ta Gabonetako karta gatik. Nik ere Eguberri alai bat eta Urte berri zoriontsu bat opa derizuet zeorri ta zure etxekoei, Luzarago idatziko dizut berandutxeago. Barkatu ez ba dizut lenago ene berririk eman: asko lanpeturik egon naiz azkenengo illabeteotan, ofizinako lanak ziralara, bai eta, bestalde, ene aita gaxorik izan dala; obeto dago orain.

Aste zenbait Euskalerrian igaro ditut uda hontan: lauzpabost egun Donostian, ta emparantzako dembora Laburdin ta Zuberoan, ene etxekoan artean.

Orain, berriz ere Parisen nago— urte bete batenzako noski, zoritxarrez.

Pentsatzen dut osasun onean zaudela— Ene euskal agurrik onenak onar itzazu.

Zure adiskide

Jean Mirande.

1966-VII-23.

Adiskide maitea,

Zure karta garaiz artu nuen eta bereala, zuk eskatu bezala zure adiskide Querexeta Jaunari «Jesukristo'ren Berriona» igorri nion nola itzultzen dan:

- 1.º Irlandako gaelikoara
- 2.º Eskoziako
- 3.º Kambria (Wales)'ko izkuntzara.
- 4.º Britainia edo Armorikako izkuntzara.
- 5.º Biarnoko oc-izkelkira.

(Ez ordea Proventziarara ez eta Romanche delako izkuntzara, bi izkuntzok ez dakizkit eta)

Querexeta-k orain arte ez dit idatzi ene karta artu zuela esateko, eta eskerrak emateko. Baña itxaroten dut artuko zuela, eta egingo duela...

Agur, eta agindu nai dezun guzia zure adiskide oni.

Jean Mirande.

Parisen, 1969-XII-22.

Adiskide maitea,

Eskerrik asko zure karta gatik. Nik ere gabon alai eta Urte Berri zoriontsua opa dizkizut.

Poztu naiz EGAN.en argitaldu nuen itzulpena gustatu zaizulako. Zoritxarrez, ez det uste hemendik aurrera ezer euskeraz publikatuko dudana...

Osasun ona eta itxaropena opa dizkizut urte berri hunen kariatara.

Zure adiskidea

Jean Mirande

PS. Bear izan det etxez aldatu, ene aita ill-ekero. Ona nere zuzenbide berria: 7, rue JULES-DUMIEN Paris XX.

Hirugarren bilduma honekin amaitzen dut J. Mirande-ren gutunen emaitza. Badira, noski, argitara gabeko beste zenbait txartel eta izkribu labor mezu berezirik ez dutenak. Ikus nahi dituenak «Azkue Biblioteka-ko» gordailuan aurkituko ditu.